فصلنامه پژوهش‌های پولی- بانکی
سال یازدهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۳۹۷
صفحات ۴۳۷ - ۴۶۶

ادغام، راهکاری مؤثر جهت جلوگیری از ورشکستگی بانک‌ها

امیر جعفری صامت*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۰۶

چکیده

بانک‌ها به‌عنوان ابزارهای اصلی حکومت‌ها در اجرای سیاست‌های پولی و تأمین مالی، نقش شریان حیاتی اقتصاد جامعه را بر عهده دارند. با تسریع روند خصوصی‌سازی بانک‌ها که تعهد ضمنی حاکمیت در خصوص سپرده‌هایشان وجود ندارد، تهدید ورشکستگی بانک‌ها پررنگ‌تر شده است. عواملی همچون رکود اقتصادی، تورم و تحریم‌های اقتصادی موجب تضعیف سیستم بانکی و درنهایت ورشکستگی بانک‌ها می‌شود. ورشکستگی یک و یا تعدادی از بانک‌ها می‌تواند باعث اخلال در کل نظام اقتصادی، صنایع و بازار مالی گردد که عواقب اجتماعی، سیاسی و امنیتی در کشور را به دنبال خواهد داشت. یکی از راهکارهای اصلی حقوقی برای پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها که در شرایط بحران‌های مالی در دنیا تجربه شده، ادغام است. با توجه به ویژگی‌ها و مزایایی که ادغام دارد می‌تواند یکی از مؤثرترین روش‌ها برای پیشگیری از ورشکستگی باشد. ادغام بانک‌ها یکی از کارسازترین سازوکارهای اقتصادی برای نجات بنگاه اقتصادی از شرایط نابسامان مالی و ورشکستگی به شمار می‌رود. لذا در این مقاله با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و توصیفی، راهکارهای موثر جهت جلوگیری از ورشکستگی بانک‌ها با تاکید به الگوی ادغام بررسی می‌شود. ازجمله مزایای ادغام، کسب قدرت بازار پولی- بانکی، افزایش سهام یا سرمایه بانک‌ها و سهامداران، کاهش هزینه‌های عمومی و زیرساختی، افزایش کارآمدی، استفاده از مزایای مالیاتی، کاهش ریسک اعتباری و عملیاتی بازار، افزایش شاخص بازده حقوق صاحبان سهام و دارایی‌ها است.

واژه‌های کلیدی: بانک، بانک مرکزی، ورشکستگی، ادغام، دارایی سمی.
طبقه‌بندی JEL: G20,G28,G21

* مدرس دانشگاه و پژوهشگر علوم بانکی (نویسنده مسئول)؛ amir.jafari.samet@gmail.com

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

۱ مقدمه

بانک‌ها بازیگران اصلی نظام پولی و مالی کشور هستند، چراکه منابع مالی موردنیاز صنایع و افراد را تأمین کرده و نظام پرداخت را مدیریت می‌کنند. بنابراین، بانک‌ها به‌عنوان ابزارهای اصلی حکومت‌ها در اجرای سیاست‌های پولی و تأمین مالی به شمار می‌روند و نقش شریان حیاتی در جامعه را بر عهده دارند. پس از انقلاب اسلامی، به دلیل سهم قابل توجه دولت در نظام بانکی کشور و وجود ضمانت ضمنی حاکمیت در خصوص سپرده‌های بانکی، توقف در ایفای تعهدات مالی (ورشکستگی) بانک‌ها کمتر متصور بوده است، اما در سال‌های اخیر سهم بخش خصوصی در نظام بانکی به نحو چشمگیری افزایش یافته و با احتساب بانک‌های مشمول واگذاری به بخش خصوصی، سهم عمده نظام بانکی به بخش غیردولتی اختصاص یافته است. بانک‌ها طبق مواد ۱ و ۲ قانون تجارت، تاجر محسوب شده و باید طبق قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در قالب شرکت سهامی عام تأسیس و به فعالیت بپردازند. بااینکه بانک‌ها تاجر هستند، اما ورشکستگی بانک‌ها با ورشکستگی سایر شرکت‌های تجاری تفاوت دارد.

عوامل متعددی باعث تضعیف سیستم بانکی و درنهایت ورشکستگی بانک‌ها می‌شود که می‌توان به عامل‌های زیر اشاره کرد: وضعیت رکود اقتصادی و تورم، تحریم‌های اقتصادی، فقدان حمایت لازم از تولید، بنگاه‌های تولیدی و اقتصاد مقاومتی، بدهکاران بانکی، دیدگاه ربوی بودن فعالیت بانک‌ها و همچنین فقدان سیاست‌گذاری هماهنگ میان مسئولان اقتصادی کشور، اشاره کرد. اگر ورشکستگی یک بانک در کشور اعلام شود اعتماد مردم به سایر بانک‌ها و یا حتی کل نظام بانکی مخدوش و سلب می‌گردد و باعث می‌شود بانک‌ها با افزایش تقاضا برای دریافت سپرده‌ها روبرو شوند و بسیار محتمل است که قادر به پاسخگویی به این مقدار تقاضا نباشند، بنابراین ورشکستگی یک بانک می‌تواند منجر به ورشکستگی سایر بانک‌ها شود. به‌منظور پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها راهکارهای منطقی پیش‌بینی شده است که به دودسته‌ی راهکارهای غیرحقوقی (مدیریتی و اقتصادی) و حقوقی تقسیم‌بندی شده‌اند. انعقاد قرارداد ارفاقی پیشگیرانه، طرح دعوی مسئولیت مدنی علیه مدیران بانک‌ها، طرح دعوای ورشکستگی به تقصیر و ورشکستگی به تقلب از مهم‌ترین راهکارهای حقوقی هستند که مورد استفاده صاحب‌نظران بانکی قرار می‌گیرد. ادغام، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین راهکارهای جلوگیری از ورشکستگی بانک‌ها در کشورهای مختلف جهان مورد استفاده قرار گرفته است. معمولاً دولت‌ها از طریق بانک مرکزی بر امور پولی و بانکی نظارت می‌کنند و در مواردی که برخی از بانک‌ها در معرض ورشکستگی هستند از طریق ادغام و تشکیل بانک

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

مشترک، تراست‌های بد و دارایی‌های مشکوک را به دولت واگذار کرده و بانک ادغام پذیر با دارایی‌های سالم شروع به کار می‌کند که تاکنون در آمریکا و اروپا این رویه عملی شده است.

۲ کلیات

۱.۲ تعریف ورشکستگی، توقف و ادغام

ورشکستگی در ماده ۴۱۲ قانون تجارت این‌گونه تعریف شده است: «ورشکستگی تاجر یا شرکت تجارتی درنتیجه توقف از تأدیه وجوهی که بر عهده اوست، حاصل می‌شود.»

به نظر محقق تعریف ماده ۴۱۲ این قانون جامع به نظر نرسیده و پیشنهاد می‌شود که این تعریف جایگزین شود: «ورشکستگی به حالت بالقوه تاجر متوقفی اطلاق می‌گردد که در پرداخت‌های خود دچار وقفه گردیده و این حالت بالقوه با احراز در دادگاه و درنتیجه صدور حکم ورشکستگی توسط دادگاه به حالت بالفعل می‌رسد.»

مطابق ماده ۳۱ قانون پولی و بانکی کشور مؤسسات اعتباری به دودسته مؤسسات اعتباری بانکی و مؤسسات اعتباری غیربانکی تقسیم می‌شوند:

مؤسسات اعتباری بانکی: مؤسساتی هستند که در عنوان خود از نام بانک استفاده کرده و به فعالیت‌ها و عملیات بانکی مبادرت می‌ورزند.

مؤسسات اعتباری غیربانکی: مؤسساتی هستند که در عنوان خود از نام بانک استفاده نمی‌کنند ولی به تشخیص بانک مرکزی ایران واسطه بین عرضه‌کنندگان و متقاضیان وجوه و اعتبار هستند و عملیات آنها در حجم و نحوه توزیع اعتبارات مؤثر است.

ادغام در اصطلاح حقوقی اقدامی است که براساس آن چند شرکت، ضمن محو شخصیت حقوقی خود، شخصیت واحد و جدیدی تشکیل می‌دهند یا در شخصیت حقوقی دیگری جذب می‌شوند.

۲.۲ مفاهیم مرتبط با ادغام

ازآنجاکه ادغام می‌تواند با مفاهیم مشابه دیگری مانند تجزیه و تبدیل به ناروایی خلط یافته و مانع روشن شدن دقیق و فنی آثار هر یک از این عناوین در حقوق دیگران گردد، لازم است وجوه افتراق این عناوین بررسی گردد. ذیلاً به بررسی هر یک به‌صورت مجمل می‌پردازیم.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

۱.۲.۲ مفاهیم مشابه با ادغام در حقوق خارجی

تلفیق[1] : به معنای ترکیب یا تلفیق است، این اصطلاح در فرهنگ حقوقی بلکه به معنای متحد نمودن دو یا چند شرکت یا سازمان‌های دیگر به‌وسیله انحلال شرکت‌های موجود و خلق یک شرکت یا سازمان جدید است که معادل ادغام آورده شده است. در فرهنگ کمبریج، این اصطلاح به معنای یکی کردن و به وحدت درآوردن چیزهایی که جدا از یکدیگر هستند، آمده است. در معنای دیگر به معنای قوی ساختن از طریق یک عمل یا واقعه حقوقی آمده است. در اصطلاح به معنای هر معامله‌ای است که درنتیجه آن کنترل یک شرکت در دست شرکت دیگر قرار می‌گیرد.

تملیک[2]: این اصطلاح در حقوق غربی نزدیک به معنای ادغام است که در لغت به معنای تملیک، اکتساب، تحصیل و به دست آوردن چیزی است. در معنای اصطلاحی، این واژه به معنای تملک شرکت به معنای عام کلمه است. در معنای عملی معمولاً تملیک در مورد ادغام یک شرکت کوچک‌تر (ازنظر دارایی و درآمد) درون یک شرکت بزرگ‌تر استفاده می‌شود. در این حالت، معمولاً شخصیت حقوقی شرکت خریدار پابرجا مانده و شرکت خریداری‌شده در شخصیت حقوقی خریدار تلفیق می‌گردد.

تصاحب[3]: اصطلاح دیگری است که به ادغام نزدیک است و ازنظر لغوی، این اصطلاح به معنای تصاحب است. کنترل یک شرکت را در دست گرفتن و مسلط شدن، شرکتی را زیر سلطه خود درآوردن و اداره چیزی را به دست گرفتن است. در معنای اصطلاحی، به معنای تصاحب کردن شرکتی توسط شرکت دیگر از طریق خرید سهام و دارایی آن شرکت است.

تفاوت ادغام[4] با سایر اصطلاحات فوق‌الذکر در این است که اثر ذاتی یا اولیه ادغام، محو شخصیت حقوقی شرکت‌های ادغام شونده در ادغام ساده و محو شخصیت حقوقی کلیه شرکت‌های تجاری در ادغام مرکب است. محو شخصیت حقوقی نیز به معنای انحلال بدون تصفیه است درحالی‌که در سایر اصطلاحات فوق محو شخصیت حقوقی صورت نگرفته و کنترل شرکتی از طریق خرید سهام در اختیار شرکتی دیگر درمی‌آید یا چند شرکت با همدیگر ترکیب می‌شوند یا اداره شرکتی در اختیار شرکتی دیگر قرار می‌گیرد، بدون این‌که شخصیت حقوقی هر یک از آنها محو شود.

---

[1] Consolidation
[2] Acquisition
[3] Take Over
[4] Merger

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

۲.۲/۲ اصطلاح مشابه ادغام در حقوق ایران

تبدیل: تبدیل در اصطلاح حقوقی این است که بدون محو شخصیت حقوقی قبلی شرکت و ایجاد شخصیت حقوقی جدید برای آن، شرکت شکل و قالبی نو پیدا کند. منظور از تبدیل شرکت‌ها این است که بدون محو شخصیت حقوقی قبلی شرکت و ایجاد شخصیت حقوقی جدید برای آن، شرکت شکل و قالبی نو پیدا کند (اسکینی، ۱۳۹۵). در حقیقت تبدیل شرکت برخلاف ادغام شرکت‌های تجاری که تغییر ماهوی است، تغییر شکلی است و تغییر در قالب و شکل آن است و تغییر شکل موجب نمی‌شود که شخصیت حقوقی شرکت زایل و دوباره ایجاد شود. درنتیجه دارایی شرکت با شکل قدیم به شرکت با شکل جدید، منتقل نمی‌شود زیرا درواقع انتقال دارایی از شخصی به شخص دیگر، مصداق ندارد.

۳ پیشینه قانونی ادغام

ادغام در قانون تجارت ایران مصوب ۱۳۱۱ صریحاً مورد حکم واقع نشده است البته با وحدت ملاک از قواعد تبدیل شرکت‌ها نیز می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که اصل ادغام‌پذیری شرکت‌ها در حقوق ایران منعی ندارد. در لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ در خصوص افزایش سرمایه که یکی از آثار ادغام است، در فصل تغییرات سرمایه، احکام افزایش سرمایه از ماده ۱۵۷ تا ۱۹۸ به‌صورت جامع و کاملی مطرح شده است که می‌توان از احکام آن در افزایش سرمایه ناشی از ادغام، بهره‌برداری نمود. اما ادغام در لایحه تجارت در فصل سوم از باب دوم با عنوان مقررات تکمیلی لایحه مورد حکم قرارگرفته است. مبحث اول این فصل ادغام، تجزیه و تبدیل شرکت‌ها نام دارد. گفتار اول این مبحث از مواد ۵۹۰ تا ۶۱۶ به ادغام و تجزیه اختصاص یافته است. طبق ماده ۵۹۰ لایحه، ادغام به قسم ساده و مرکب تقسیم شده است.

اولین قانونی که از ادغام صریحاً نام برده و احکام و آثار آن را به‌صورت کامل بیان کرده، قانون تعاونی مصوب ۱۳۵۰ است که در ماده ۳۶ این قانون، ادغام شرکت‌های تعاونی را در صلاحیت مجمع عمومی فوق‌العاده دانسته است. البته از ماده ۹۶ تا ۱۰۶ نحوه پیشنهاد ادغام و برگزاری مجمع عمومی فوق‌العاده و موافقت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مورد تأکید قرارگرفته است. بعدها قانون بخش اقتصاد تعاونی در سال ۱۳۷۰ به تصویب رسید. در این قانون ادغام شرکت‌های تعاونی با یکدیگر و احکام و آثار آن در ماده ۵۳ پیش‌بینی شده و آیین‌نامه اجرایی ادغام اصلاحی سال ۱۳۹۲ در فصل دوم از ماده ۸ تا ۱۴ به‌صورت کامل شرایط و شیوه‌های اجرایی آن را بیان کرده است. ادغام تعاونی‌ها در حقوق ایران منوط به

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

انحلال آن است که با ادغام منافات دارد زیرا ادغام انحلال بدون تصفیه است و بعد از تصویب این قانون چندین تعاونی با همدیگر ادغام شده‌اند.

دومین قانونی که در خصوص ادغام مباحثی را مطرح کرد، قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری در ایران مصوب ۱۳۵۰ است که در مواد ۵۳ تا ۵۹ ادغام شرکت‌های سهامی عام بیمه را در صورت برگزاری مجامع عمومی فوق‌العاده شرکت‌های مشمول ادغام و همچنین موافقت بیمه مرکزی ایران، تصریح کرده است.

ادغام در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۹ پیش‌بینی شده است. در این قانون نه‌تنها نسبت به تعریف ادغام پرداخته بلکه ادغام‌های ممنوع نیز معرفی شده است.

در برنامه‌های توسعه کشور از برنامه یکم تا سوم توسعه نیز در خصوص ادغام دستگاه‌های اجرایی احکامی مقررشده، خصوصاً در برنامه سوم که ادغام شرکت‌های مادرتخصصی مورد حکم واقع شده است.

در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه ادغام شرکت‌های تجاری خصوصی تصریح شده و آثار و احکام ادغام هم مورد حکم قرار گرفته است. ادغام شرکت‌های تجاری برای اولین بار به‌صورت قانونی در ماده ۴۰ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳ این قانون هم تعریف شده و هم آثار و احکام آن به‌صورت کلی بیان شده است. البته ادغام به‌صورت کامل، جامع‌ومانع در ماده ۱۰۵ و ۱۰۶ قانون برنامه پنجم توسعه مصوب ۱۳۸۹ تعریف و انواع آن تصریح شده و اثر ذاتی و آثار اطلاق آن مورد حکم واقع شده است.

در برنامه ششم توسعه مصوب ۱۳۹۶، ادغام بانک‌ها در مواد ۱۴ و ۲۸ مورد حکم قرار گرفته و اختیارات خاصی در خصوص ادغام بانک‌ها به بانک مرکزی واگذار شده است.

ادغام بانک‌ها در ماده ۲۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵ پیش‌بینی شده و اختیارات و وظایف ویژه‌ای در این خصوص به بانک مرکزی به‌عنوان مقام ناظر و حاکمیتی واگذار شده است.

البته ادغام بانک‌ها در آیین‌نامه نحوه تأسیس و اداره مؤسسات اعتباری غیردولتی مصوب ۱۳۹۳ به‌صورت کامل پیش‌بینی شده است که دقیقاً حکم مواد ۱۰۵ و ۱۰۶ قانون برنامه پنجم توسعه در این آیین‌نامه تکرار شده است.

ادغام بانک‌ها طبق مواد ۱۴ و ۲۸ قانون برنامه ششم توسعه و طبق ماده ۲۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور و همچنین طبق مواد ۱۰۵ و ۱۰۶ آیین‌نامه نحوه تأسیس و اداره مؤسسات اعتباری غیردولتی مجاز است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

با توجه به اتمام برنامه‌های اول تا پنجم توسعه، ادغام شرکت‌های تجاری طبق بند ۱۶ ماده ۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۹ و ماده ۱۱۱ قانون مالیات‌های مستقیم با آخرین اصلاحات مصوب ۱۳۹۴ و همچنین طبق آیین‌نامه اجرایی بند ز این ماده مصوب ۱۳۸۳ مجاز است.

۴ ماهیت ادغام

ادغام ماهیتاً عملی حقوقی و ارادی است. با توجه به این‌که حتماً در ادغام چه از نوع ساده و چه از نوع مرکب، دو شرکت یا بیشتر در همدیگر یا با همدیگر جذب و ترکیب می‌شوند که مشخص می‌شود که ادغام عمل حقوقی دوطرفه از نوع قرارداد است یعنی ماهیت قراردادی دارد برای انعقاد هر یک از انواع ادغام، غیر از شرایط اساسی که در همه قراردادها و معاملات باید موجود باشد، شرایط خاصی نیز توسط نظام‌های مختلف مقرر گردیده است و دولت‌ها نیز محدودیت‌هایی را برای انعقاد آن وضع کرده‌اند (بیگی، ۱۳۸۲).

این‌که ادغام از کدام نوع عقود یا قراردادهایی است که در قانون مدنی تقسیم‌بندی شده است، اختلاف‌نظر است ولی آنچه مسلم است این است که ادغام قراردادی لازم، تملیکی، معوض، تشریفاتی، تحمیلی یا الحاقی، مسامحه‌ای و معین است.

ادغام قراردادی لازم است، یعنی اصل بر لزوم قراردادها است و هنگامی‌که حکم یا اثر قراردادی در قانون مدنی یا سایر قوانین مطرح نشده باشد و تردید حاصل شود که این عقد آیا لازم است یا جایز اصل بر لزوم قراردادهاست.

ادغام قراردادی تملیکی است، یعنی به‌محض انعقاد قرارداد ادغام، کلیه اموال، دارایی‌ها، دیون و تعهدات از شرکت ادغام شونده به شرکت ادغام کننده یا ادغام پذیر منتقل می‌شود. منظور از انعقاد قرارداد ادغام، تاریخ عملی شدن ادغام است. تاریخ دقیق ادغام در انواع ادغام متفاوت قید شده است، در ادغام ساده تاریخ انتقال اموال، دارایی‌ها به ارزش دفتری از شرکت ادغام شونده به شرکت ادغام پذیر قید شده و در ادغام مرکب تاریخ ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها به‌عنوان تاریخ دقیق ادغام قید شده است.

ادغام قراردادی معوض است، یعنی در قرارداد ادغام انتقال اموال، دارایی‌ها، دیون و تعهدات در مقابل عوضی از شرکت ادغام شونده به شرکت ادغام کننده یا ادغام پذیر منتقل می‌شود که آن عوض سهامی است که در شرکت ادغام پذیر به سهامداران شرکت‌های ادغام شونده، تعلق می‌گیرد.

ادغام قراردادی تشریفاتی است، یعنی برای انعقاد قرارداد ادغام باید حتماً تشریفاتی رعایت شود به این صورت که ابتدا طرح ادغام باید به‌صورت طرح مشترک در هیئت‌مدیره مطرح و

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

مورد ارزیابی قرار گرفته و در صورت موافقت هیئت‌مدیره در مجمع عمومی فوق‌العاده شرکت‌های سهامی مطرح و در صورت تصویب در این مجمع، نسبت به انعقاد قرارداد ادغام سایر مراحل اقدام گردد.

ادغام قراردادی تحمیلی یا الحاقی است، یعنی در قرارداد تحمیلی یا الحاقی یعنی اراده طرفین در مذاکرات مربوط به عقد در شرایط مساوی نبوده و یکی از طرفین که بانک‌ها هستند، شرایط قرارداد را بر دیگری تحمیل نموده باشد.

ادغام قراردادی مسامحی است، یعنی در عقود مسامحی نیاز به علم تفصیلی به مورد معامله نیست، در ادغام بانک‌ها همین‌که صورت‌های مالی حسابرسی شده سال آخر فعالیت بانک‌های ادغام شونده و ادغام پذیر با استانداردهای بانک مرکزی موجود باشد، می‌توان با همین صورت‌های مالی ادغام را انجام داد و نیازی به ارزش‌گذاری کلیه اموال، دارایی‌ها و تعهدات و حقوق نیست.

ادغام قراردادی معین است زیرا ادغام در قوانین و مقررات مختلف فوق‌الذکر اشاره شده و آثار و احکام آن نیز بیان شده است.

۵ انواع ادغام

ادغام از جنبه‌های مختلف به انواع مختلفی قابل تقسیم‌بندی است که در نظام‌های حقوقی مختلف به آنها اشاره شده است.

۱) ادغام ازلحاظ ماهیت حقوقی به دو نوع ادغام ساده و مرکب قابل تقسیم‌بندی است. ادغام ساده درواقع قراردادی است که مطابق آن دو یا چند بانک به دنبال این هستند که در یکی از بانک‌های طرف قرارداد ادغام گردیده که درنتیجه آن شخصیت حقوقی بانک‌های ادغام‌شده امحاء گردیده و بانک باقی‌مانده یا بانک ادغام پذیر به حیات خود ادامه می‌دهد و کلیه حقوق و تعهدات بانک یا بانک‌های ادغام‌شده درنتیجه ادغام به بانک موجود منتقل می‌گردد. ادغام ترکیبی یا چندجانبه تشکیل بانک جدید از طریق ادغام حداقل دو بانک در یکدیگر است، هنگامی‌که بیش از دو بانک در همدیگر ادغام و یک بانک جدید از ادغام این چند بانک حاصل شود، ادغام مرکب گویند که در ادغام مرکب بانک‌های طرف ادغام شخصیت حقوقی خود را از دست می‌دهند.

۲) ادغام ازلحاظ موضوع فعالیت شرکت تجاری به دو نوع ادغام افقی و ادغام عمودی قابل تقسیم‌بندی است. در ادغام افقی، دو بانک با فعالیت مشابه و به‌قصد تأثیرگذاری بر بازار در یکدیگر ادغام می‌شوند و هدف از این ادغام مقابله با رقبای قدرتمند در بازار است. ادغام شرکت‌هایی که در فرآیند تولید محصولات مختلف یا در سلسله فعالیت‌های تجاری

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

رابطه مصرف‌کننده و تولیدکننده دارد یا به عبارتی ادغام شرکت‌هایی که در زنجیره تبادل محصولی به‌عنوان خریدار و فروشنده حضور دارند را تملک یا ادغام عمودی می‌نامند.

۳) ادغام ازلحاظ دخالت دولت‌ها به سه دسته ادغام بانک‌های خصوصی، ادغام بانک‌های دولتی و ادغام بانک‌های فاقد ماهیت مشخص دولتی یا خصوصی (خصولتی) تقسیم‌بندی می‌شود. بانک‌هایی که صد در صد سهام‌داران آنها دستگاه‌های اجرایی کشوری است بانک‌های دولتی اطلاق می‌گردند که تصمیم‌گیری در خصوص این بانک‌ها با دستگاه اجرایی مربوطه از طریق طرح در مجمع عمومی فوق‌العاده و با اصلاح قوانین یا اساسنامه آنها صورت می‌پذیرد. البته علاوه بر این‌که سهام‌داران اصلی این نوع بانک‌های دولتی غالباً شرکت‌های دولتی هستند که تصمیم‌گیری در خصوص آنها نیز با مدیران این دستگاه‌های اجرایی است. در نظام بانکی و پولی ایران بانک‌هایی ایجاد شده‌اند که بخشی از سهام آنها متعلق به دستگاه‌های اجرایی و بخش دیگر متعلق به کارکنان دستگاه‌های اجرایی است. ازجمله مؤسسات اعتباری وابسته به نیروهای مسلح می‌توان از بانک انصار، بانک مهراقتصاد، بانک حکمت ایرانیان، بانک قوامین، موسسه مالی و اعتباری کوثر و تعاونی اعتباری ثامن نام برد. ادغام در این نوع بانک‌ها (مؤسسات اعتباری) اشکالات زیادی ایجاد خواهد کرد زیرا از سویی دستگاه اجرایی مربوطه تصمیم به ادغام خواهد گرفت و از سوی دیگر سهام‌داران درصورتی‌که بانک مذکور موفقیت چشمگیر داشته باشند به دلایل مختلفی با این موضوع مخالفت خواهند کرد.

۶ ادغام در بانک‌ها

در این بخش از مقاله به دو موضوع پرداخته خواهد شد، یکی راهکار مؤثر ادغام برای پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها و دیگر ملزومات ادغام بانک‌هاست.

۱.۶ ادغام، راهکاری مؤثر در پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها

امروزه ادغام در صنعت بانک داری در تمامی کشورهای جهان رواج یافته است. ادغام بانک‌ها در دنیا با اهداف مختلفی صورت گرفته است که می‌توان به مهم‌ترین آنها اشاره کرد:

۱) ادغام باعث پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها می‌شود: با بررسی ادغام‌های بانکی جهان به این نکته می‌توان دست‌یافت که بیشتر ادغام‌های بانکی در طول دوره بحران‌های بانکی اجرا شده است. برای نمونه در کشور آمریکا در دوره بحران مالی، بین سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ تعداد ۱۶ ادغام بانکی انجام شده است. یکی از بزرگ‌ترین ادغام‌های بانکی تاریخ

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

در این دوره رخ داد، به‌طوری‌که «بانک آمریکا[1]» در سال ۲۰۰۸ مریل لینچ[2] را به مبلغ ۵۰ میلیارد دلار خریداری کرد.

۲) ادغام سبب جلوگیری از فساد اقتصادی با نظارت بیشتر بانک مرکزی بر بانک‌ها می‌گردد: در حال حاضر حدود ۴۲ بانک و موسسه اعتباری با حدود ۲۴۰۰۰ شعبه در سراسر کشور مشغول به فعالیت‌های پولی و بانکی هستند که امکان نظارت بانک مرکزی بر این مؤسسات را با مشکلات جدی مواجه کرده است.
به همین دلیل است که یکی از اهداف ادغام بانک‌ها توسط دولتمردان، ادغام بانک‌ها است تا علاوه بر این‌که از مزایای افزایش سرمایه، کسب قدرت بازار، کاهش هزینه‌های مالی و مالیاتی و ... بهره‌مند شوند، بتوانند بر فعالیت این مؤسسات اعتباری نظارت نمایند تا از فساد اقتصادی که در بانک‌های کشور وجود دارد، پیشگیری شود.

۳) ادغام بانک‌ها یکی از روش‌های بازسازی ساختارهای بانکی و نهادهای مالی است. علاوه بر این چون در همه کشورها بانک‌ها از طریق اعطای وام‌ها و پذیرش سپرده‌ها نقش مهمی در تأمین منابع مالی و ارائه خدمات مالی در اقتصاد دارند، همواره کارایی بانک‌ها یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که توجه زیادی را به خود مبذول داشته است. درنتیجه در بعضی موارد، ادغام‌ها رایج‌ترین روش افزایش کارایی نهادهای مالی نیز به شمار می‌رود.

۲.۶ ملزومات ادغام بانک‌ها

در اکثر نظام‌های حقوقی، قواعد و ضوابط ویژه‌ای برای ورشکستگی بانک‌ها در نظر گرفته شده است که از قواعد و ضوابط حاکم بر فعالیت شرکت‌های تجاری متمایز است. این تمایز در رابطه با تعریف ورشکستگی بانک‌ها، مقام رسیدگی‌کننده به ورشکستگی و روش‌های تجدید ساختار بانک‌های ورشکسته متجلی می‌شود. در این قسمت از مقاله بررسی می‌شود که ادغام باید دارای چه خصوصیاتی باشد تا بتواند به‌عنوان ابزاری برای پیشگیری از ورشکستگی بانک مد قرار گیرد. به‌عبارت‌دیگر مقدماتی برای ادغام لازم است.

از دیگر شرایطی که برای تأثیرگذاری ادغام در پیشگیری از ورشکستگی بانک لازم است این است که باید وضعیت مالی یکی از بانک‌ها یا مؤسسات اعتباری ازنظر مالی مساعد و مستحکم باشد. به‌عبارت‌دیگر ادغام زمانی موفق است که حداقل یکی از بانک‌ها ازنظر وضعیت

---

[1] Bank of America
[2] Merrill Lynch

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

مالی، قابل قبول باشد یعنی دارای اموال و دارایی‌های مثبت بوده و فاقد بدهی باشد. در این صورت است که ادغام بانک‌های دیگر که در معرض ورشکستگی هستند با این بانک، مؤثر واقع شده و بانک‌های ورشکسته را از حالت ورشکستگی خارج می‌کند.

دیگر این‌که باید زیرساخت‌های فنی ازجمله IT و سایر زیرساخت‌ها در بانک‌های مشمول ادغام آماده باشد، یعنی باید توجه شود که آیا بانک ادغام پذیر ازنظر زیرساخت فنی قابلیت این را دارد که کلیه حساب‌های مشتریان و سپرده گذاران ادغام شونده را در بانک خود پذیرا باشد. البته شایان ذکر است که پروسه ادغام موفق بانک‌ها ازنظر عملیاتی می‌تواند از شش ماه یا یک سال به طول انجامد و موفقیت ادغام تا حد زیادی به برنامه‌ریزی مناسب و مدیریت صحیح روند ادغام وابسته است.

۷ دلایل اقتصادی، مالی و مدیریتی ادغام بانک‌ها

ادغام به‌عنوان بهترین و مؤثرترین روش پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها را می‌توان از منظر اقتصادی، مالی، مدیریتی و حقوقی به شرح ذیل بررسی کرد:

۱.۷ دلایل اقتصادی و مالی ادغام

ادغام یکی از روش‌های رشد و توسعه اقتصادی است، به‌عبارت‌دیگر رویکرد اقتصادی یکی از نکات مهم در ادغام است. اهمیت اقتصاد در ادغام به حدی است که در اغلب موارد سایر ابعاد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از نگاه صاحب‌نظران مسائل اقتصادی، ادغام‌ها به‌منزله استراتژی‌هایی برای تحقق هم‌افزایی عملیاتی و مالی و هدف مقیاس اقتصادی و افزایش قدرت رقابت در جذب بازار به کار گرفته می‌شوند.

ایجاد همکاری‌های مالی و همکاری عملیاتی در اثر ادغام، موجب بهبود کارایی و افزایش سودآوری می‌شود. ادغام بانک‌ها از طریق به اشتراک گذاشتن هزینه‌ها یکی از روش‌های افزایش سودآوری و کاهش هزینه‌ها و ایجاد مکانیسمی برای بالا بردن توان بانک‌هاست. بنابراین در بیشتر موارد ادغام‌ها براساس توسعه نهاد جدیدی توجیه می‌شوند که کارایی بیشتری در استفاده از منابع دارد و این بانک‌ها با هزینه‌های پایین اداره می‌شود.

وجود هم‌افزایی به این معنی است که بانک ادغام پذیر سودآورتر و دارای نرخ رشد سریع‌تر از بانک‌های ادغام شونده است که جداگانه فعالیت می‌کنند. ادبیات ادغام دو نوع هم‌افزایی معرفی می‌کند:

- هم‌افزایی عملیاتی: هم‌افزایی‌های عملیاتی نوعی از هم‌افزایی هستند که به بانک‌ها این امکان را می‌دهند که درآمد عملیاتی بالاتری را به دست آورند ازجمله افزایش درآمد یا

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

کاهش هزینه، صرفه نسبت به مقیاس، صرفه‌جویی حاصل از تنوع و گسترش تولید، منابع مکمل، قدرت بیشتر در بازار، رشد بیشتر در بازارهای موجود یا بازارهای جدید به شمار می‌رود.

- هم‌افزایی مالی: هم‌افزایی‌های مالی به بانک‌ها اجازه می‌دهند که وجوه در گردش بالاتری داشته باشند و به‌وسیله نقل‌وانتقال کارآمد وجه نقد و سرمایه سهامداران، هزینه سرمایه خود را کاهش دهند.

۱.۱.۷ هم‌افزایی عملیاتی

ادغام موجب صرفه‌جویی هزینه‌ای و هم‌افزایی درآمدی بانک‌ها می‌شود. در ادامه دو بخش اصلی هم‌افزایی عملیاتی شامل صرفه‌جویی هزینه‌ای و هم‌افزایی درآمدی تشریح خواهد شد:

- صرفه‌جویی هزینه‌ای:

بانک‌های بزرگ هزینه‌های زیادی دارند که ادغام آنها موجب کاهش قابل توجه هزینه‌های عملیاتی تکراری می‌شود، به‌خصوص برای بانک‌هایی که در موقعیت جغرافیایی یا مخاطب هدف یکسانی فعالیت دارند. مهم‌ترین دلایل کاهش هزینه‌ها در سه گروه زیر دسته‌بندی شده‌اند:

۱) صرفه‌جویی در منابع و هزینه‌های عمومی

ادغام موجب می‌شود که از ظرفیت‌های انسانی، پشتیبانی و مالی چند بانک در یک مجموعه استفاده گردد. بنابراین، امکان فعالیت تجاری و کسب سود فزونی می‌یابد بدون این‌که نیاز به تهیه امکانات جدید مالی و انسانی باشد. پس از ادغام، موازی‌کاری و اتلاف سرمایه‌های مالی و انسانی بانک کمتر خواهد شد. به همین شکل می‌توان با بستن شعب مازاد و استفاده بهینه از ظرفیت شعب فعال، در هزینه‌های تملک و اجاره املاک صرفه‌جویی نمود و این اقدامات باعث بالاتر رفتن سود عملیاتی بانک می‌شود. ساختمان بیشتر، به معنای هزینه زیرساخت (تدارکات، فناوری اطلاعات و ...) بیشتر نیز هست که تمام این هزینه‌ها قابلیت کاهش دارند. بسیاری از هزینه‌های دیگر مانند هزینه استهلاک دارایی‌های ثابت، هزینه‌های تعمیرات سالیانه و دیگر هزینه‌های سربار نیز کاهش می‌یابند.

۲) پرداخت حقوق و مزایای کارکنان

بانک‌های ادغام شونده و ادغام پذیر دارای حجم وسیعی از نیروی انسانی در قالب مدیران، کارشناسان، کارکنان اداری و خدماتی هستند. با ادغام کلیه نیروهای متخصص شناسایی و در بانک ادغام پذیر جذب می‌شوند و نیروهایی که از تخصص کافی برخوردار نبوده و در امور اداری، خدماتی با برنامه‌ریزی دقیق از آنان در بنگاه‌های مالی کوچک

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

چون شرکت تأمین سرمایه، صندوق امانات و ... استفاده بهینه خواهد شد و از پرداخت حقوق و مزایای بالا جلوگیری به عمل می‌آید و صرفه‌جویی در هزینه‌ها به وجود خواهد آمد. البته کارکنانی که بازنشسته سایر دستگاه‌های اجرایی یا بخش خصوصی بوده و مجدداً در این مؤسسات مشغول به کار شده‌اند، در اولویت خروج از این مؤسسات هستند.

هم‌چنین، با توجه به وجود نیروی کاری متخصص در بانک ادغام شونده، این نیروها بدون هیچ‌گونه بار مالی اضافه می‌توانند پس از ادغام در حوزه‌های تخصصی به فعالیت بپردازند. این امر موجب کاهش هزینه‌های بانک در استخدام و آموزش نیروهای جدید می‌گردد.

۳) استفاده از مزایای مالیاتی

یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین مزایای ادغام، مزایای مالیاتی است که انگیزه اساسی برای ادغام به شمار می‌روند و لذا ادغام بانک‌هایی که دارای زیان انباشته است با بانکی که سودآوری مناسبی دارد، باعث خواهد شد که بانک ادغام پذیر از همین زیان به‌عنوان پناهگاه استفاده نموده و از مزایای مالیاتی آن بهره‌مند گردید. براساس مفاد ماده ۱۱۱ قانون مالیات‌های مستقیم و آیین‌نامه اجرایی آن مصوبه، هیئت‌وزیران تسهیلات و معافیت‌هایی در خصوص موضوع ادغام و مشروط به رعایت متن قانون و آیین‌نامه آن به شرح ذیل منظور گردیده است.

یکم- معافیت موضوع حق تمبر افزایش سرمایه شرکت ادغام پذیر تا سقف مجموع سرمایه‌های ثبت‌شده شرکت‌های ادغام‌شده (موضوع بند الف ماده ۱۱۱) مطابق محاسبات به میزان ۵٪.

دوم- معافیت انتقال دارایی‌های شرکت‌های ادغام شونده مطابق ذیل:

الف: مالیات نقل‌وانتقال ملک بدون سرقفلی به ارزش معاملاتی به نرخ ۵٪

ب: مالیات نقل‌وانتقال سرقفلی به ارزش معاملاتی به نرخ ۲٪

ج: معافیت از مشمول انتقال (فروش) دارایی‌های منقول به شرکت ادغام پذیر، به‌این‌ترتیب که ابتدا قیمت روز دارایی محاسبه و پس از محاسبه قیمت دفتری دارایی (از طریق قیمت دفتری- استهلاک - قیمت تمام‌شده دارایی) و کسر قیمت دفتری از قیمت فروش روز دارایی.

د: در صورت عدم اخذ مصوبه دولت در خصوص معافیت از مالیات بر ارزش‌افزوده، کلیه انتقالات اموال منقول شامل اثاثیه و خودرو تجهیزات اعم از سخت‌افزار و نرم‌افزار و ... به قیمت روز به نرخ ۹٪ مشمول مالیات بر ارزش‌افزوده خواهد بود.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

سوم- معافیت مالیات‌های انحلال موضوع بند ج ماده ۱۱۱: در صورت عدم رعایت مقررات به مؤسسات ادغام‌شده مالیات انحلال تعلق خواهد گرفت. بر این اساس دارایی‌ها اعم از منقول و غیرمنقول به قیمت روز ارزیابی می‌شود و در ترازنامه در بخش دارایی‌ها جایگزین قیمت دفتری آنها خواهد شد و در سمت چپ بدهی‌های مستند هم مورد قبول قرار خواهد گرفت. چنانچه نتیجه تراز انحلال مثبت یعنی سود باشد. سود مذکور به نرخ ماده ۱۰۵ قانون مالیات‌های مستقیم مشمول مالیات خواهد بود.

چهارم- احتساب از هزینه‌های مربوط به ادغام به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول؛ چنانچه شرکت‌های ادغام شونده در مسیر ادغام متحمل هزینه شوند براساس بند ۷ آیین‌نامه ۱۱۱ هزینه‌های مذکور قابل قبول خواهد بود و از سود مؤسسات کسر خواهد شد. و در صورت عدم رعایت آیین‌نامه و عدم قبول هزینه‌های مذکور در حقیقت مؤسسات معادل هزینه قبول‌شده ضرب‌در ۲۵٪ مالیات خواهد پرداخت.

پنجم- درصورتی‌که درنتیجه ادغام درآمدی به سهامداران تعلق گردد، درآمد مذکور حسب مقررات مشمول مالیات به نرخ درآمد اتفاقی و یا به نرخ ماده ۱۳۱ قانون مالیات‌های مستقیم از ۱۵٪ الی ۲۵٪ خواهد بود.

- هم‌افزایی درآمدی:

کسب قدرت بازار به معنی توانایی در تعیین قیمت بالاتر از سطح رقبا و بالاتر از بهای تمام‌شده محصولات است. بانک‌ها به‌وسیله ادغام، قدرت بازار را افزایش و مانع از ورود رقبای جدید می‌شوند. بدیهی است که در امور اقتصادی و مالی هر چه سرمایه بانک فزونی یابد قدرت اقتصادی بیشتر و امکان تحرکات و انجام امور تجاری و مالی گسترده‌تری را موجب می‌گردد. این امر باعث می‌شود تعاونی اعتباری بر قدرت‌های اقتصادی خردتر پیشی گرفته و فعالیت‌های اقتصادی آنها را تحت‌الشعاع قرار دهد. امری که درنهایت علاوه بر سود کلان اقتصادی که عاید سهامداران بانک می‌گردد، موجب مطرح‌شدن تعاونی اعتباری به‌عنوان قدرت اقتصادی بازار تجاری می‌گردد. این موضوع منتج به کاهش رقبای تجاری خواهد شد. هم‌چنین بزرگ‌تر شدن بانک موجب جذاب‌تر شدن آن برای مشتریان ارزشمند می‌شود. کلیه این موارد درنهایت به هم‌افزایی درآمد بانک‌های ادغام‌شده منجر می‌شوند.

۲.۱.۷ هم‌افزایی مالی

هم‌افزایی مالی به معنای تقویت ساختار سرمایه و کاهش هزینه سرمایه است. در اثر ادغام بانک‌ها، تجمیع سرمایه آنها موجب تقویت نسبت کفایت سرمایه[1] بانک نهایی می‌شود. علاوه

[1] Capital adequacy

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

بر آن رتبه بانک و سطح ریسک آن بهبود می‌یابد که درنهایت به کاهش هزینه سرمایه منجر می‌گردد.

ادغام سبب می‌شود که سودآوری بیشتری نصیب بانک‌های ادغام شونده و ادغام پذیر گردد زیرا هنگامی‌که بانکی با بانک دیگر ادغام شود، ارائه تسهیلات به مشتریان بانک ادغام پذیر با توجه به سپرده‌گذاران دو بانک قدرت نقدینگی بیشتر گردیده است، لذا باعث کسب قدرت بازار پولی می‌شود، این نقدینگی در قالب تسهیلات به مشتریان پرداخت و آنان نیز در بخش تولید سرمایه‌گذاری می‌نمایند و چرخه اقتصادی کشور فعال‌تر شده و در اثر آن اشتغال‌زایی رونق پیدا می‌کند.

یکی دیگر از مزایای ادغام، افزایش ثروت سهامداران این مؤسسات اعتباری است، خصوصاً این‌که بانک ادغام پذیر دارای نماد بورسی بوده و سهام آن دارای ارزش خاصی باشد. با ادغام تعاونی اعتباری ب در بانک ج به‌عنوان بانک ادغام پذیر، نه‌تنها مشکل کمبود نقدینگی جبران شده بلکه کلیه سپرده‌گذاران این موسسه با ادغام، سپرده‌گذاران یک بانک مستحکم، سالم و دارای نماد بورسی خواهند شد. افزایش سرمایه ناشی از ادغام بانک اجازه ورود به عرصه‌های جدید و همچنین تقویت سرمایه‌گذاری در زمینه‌های موجود را می‌دهد.

ادغام بانک‌ها سبب یکپارچگی بانک‌ها می‌شود، یعنی بازار پولی هر یک از بانک‌های ادغام شونده و ادغام کننده پیش از ادغام به‌صورت جداگانه بوده و حال با ادغام یکپارچگی در بازار پولی این بانک‌ها ایجاد می‌شود. چون در اثر ادغام وجوه نقد و سرمایه بانک‌های ادغام شونده به بانک ادغام پذیر منتقل می‌شود و قدرت عرضه پول بیشتر می‌گردد و تقاضاهای بیشتری از داخل و خارج کشور برای دریافت تسهیلات که درآمد اصلی بانک‌ها را تشکیل می‌دهد، صورت خواهد پذیرفت که این اقدام قدرت مالی را افزایش می‌دهد.

به‌منظور درک بهتر اهمیت ایجاد هم‌افزایی مالی در بانک‌های ایرانی، در جدول ۱ مقایسه‌ای اجمالی از میزان دارایی بانک‌های کشور با سایر بانک‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ارائه شده است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

جدول ۱

مقایسه دارایی بانک‌های ایرانی با نمونه‌های جهانی (صورت مالی سالیانه بانک‌ها در سال ۱۳۹۷)

منطقه جغرافیایی	بانک	میزان دارایی (میلیارد دلار)
بانک‌های ایران*	بانک ملت ایران	۶۲
	بانک صادرات ایران	۴۵
	بانک پارسیان ایران	۲۷
	بانک پاسارگاد ایران	۲۱
	بانک انصار ایران	۱۰
بانک‌های بزرگ منطقه خاورمیانه	بانک ملی قطر	۲۲۳
	بانک فرست ابوظبی	۱۸۲
	بانک ان بی دی امارات	۱۲۸
	بانک ملی تجاری عربستان	۱۲۰
	بانک گارانتی ترکیه	۹۳
	بانک ملی کویت	۸۶
بانک‌های بزرگ بین‌المللی	بانک صنعت و تجارت چین	۳۷۵۹
	بانک کشاورزی چین	۳۰۵۶
	بانک چین	۲۸۰۵
	موسسه مالی میتسوبیشی یو اف جی ژاپن	۲۷۸۵
	بانک جی پی مورگان چیس آمریکا	۲۵۳۴
	بانک اچ اس بی سی انگلستان	۲۵۲۲
	بانک بی‌ان‌پی پاریبا فرانسه	۲۳۵۷
	بانک آمریکا	۲۲۸۱

* با احتساب دلار با نرخ رسمی ۴۲۰۰ تومان

مطابق اطلاعات این جدول، میزان دارایی بانک‌های ایرانی اختلاف زیادی با نمونه‌های مشابه جهانی دارند. بنابراین جهت استفاده از مزایای مذکور و صرفه مقیاس، ادغام بانک‌های ایرانی اهمیت بالاتری پیدا می‌کنند.

۲.۷ دلایل مدیریتی ادغام

منظور از دلایل مدیریتی این است که ادغام ازنظر مدیریتی چه مزایایی برای بانک‌های مشمول ادغام دارد. مدیریت راهبردی، از ادغام به‌منزله یک رشد مستمر نام برده است. علاوه بر این، ادغام به‌عنوان یک راهبرد متنوع‌سازی معرفی شده است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

بهبود فرهنگ کار یکی دیگر از جنبه‌های مدیریتی ادغام است زیرا با ادغام بانک‌هایی که به معضل نبود فرهنگ مناسب کار مبتلا هستند با بانک‌هایی که از این لحاظ در موقعیت خوبی قرار دارند می‌توان فرهنگ کار در سازمان‌ها را بهبود بخشید. بعد دیگر ادغام، دیدگاه مدیریت «منابع انسانی» است.

دانشمندان این علم علاوه بر موضوعاتی مانند روان‌شناختی ادغام بر کارکنان، بر اهمیت ارتباطات مؤثر میان کارکنان و نیز میزان تأثیر این فرآیند بر روند شغلی و مانند آن پرداخته‌اند. برقراری عدالت استخدامی و شایسته‌سالاری از ابعاد دیگر جنبه‌های مدیریتی ادغام است به‌طوری‌که با ادغام سازمان‌ها می‌توان نیروهای شایسته و اصلح را در سطح سازمان جدید به کار گرفت. یکی شدن سازمان‌ها و تجمع فعالیت‌های آنها می‌تواند موجب دسترسی به قوانین عادلانه واحدی برای حقوق و دستمزد کارکنان گردد.

۱.۲.۷ رشد سازمان‌ها

یکی از اهداف بانک‌ها رشد است. بدین منظور هر جا که شرایط ایجاب نماید مدیران و مالکان بانک‌ها از طریق ادغام فعالیت‌های همگان در درون سازمان و برون سازمان به این مهم دست می‌یابند.

۲.۲.۷ ایجاد تمرکز در مراکز تصمیم‌گیری

تمرکز، خط‌مشی‌ها و روند کلی حرکت بانک‌ها را مشخص می‌کند و نه آن تصمیماتی که به فعالیت‌های تخصصی هر بانک بازمی‌گردد؛ به‌عبارت‌دیگر مقصود ایجاد تمرکز در مراکز ستادی بانک‌هاست. ستاد جدید بانک ادغام پذیر یک ستاد مشترک قوی است نه دو ستاد کنار هم.

۳.۲.۷ کاهش تضاد

اموری است که اجرای آنها پس از ادغام و در زمان «مدیریت جدید» دیگر جز وظایف واحدها به‌صورت عمودی (ساختاری) یا موازی قلمداد نمی‌شود و اصولاً با بافت و تشکیلات جدید همخوانی ندارد و پرداختن به آنها از سوی واحدها باعث نابودی منابع و درنتیجه زیان اقتصادی می‌گردد. به‌عبارت‌دیگر با تحقق چنین هدفی از ادغام انتظار می‌رود: از نقش مدیریت جدید در تخصیص منابع در اجرای برنامه‌ها کاسته نشود و فضای بیشتری برای فعالیت‌های جدید فراهم شود.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

۸ پیشینه تحقیقات خارجی

در زمان بحران‌های اقتصادی، یکی از راه‌های کاهش اثرات مخرب، ادغام بانک‌ها است. در ادامه نمونه‌هایی از ادغام بانک‌ها در زمان بحران اقتصادی آمریکا و هم‌چنین یونان تشریح خواهد شد.

۱.۸ مطالعه موردی بانک‌های آمریکا

بی‌توجهی نهادهای قانون‌گذار، بخش خصوصی و بانک‌های بزرگ به اولین نشانه‌های بحران مالی در آمریکا که از سال ۲۰۰۶ ظاهر شده بود، درنهایت به ورشکستگی تعدادی از بانک‌ها منجر شد.

قیمت مسکن در آمریکا بین سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۶ با افزایش میزان وام‌های مسکن درازمدت، حدود ۲/۲ برابر شد. در این دوره بانک‌ها بدون ارزیابی دقیق ریسک، اقدام به پرداخت وام مسکن می‌کردند. برخی از وام‌گیرندگان از فرصت استفاده کردند تا با افزایش سرمایه خود به شکل مسکن بتوانند با قرار دادن آن به‌عنوان وثیقه، وام بیشتری با بهره پایین دریافت کنند. در اثر این اقدامات و با افزایش ساخت مسکن و ایجاد مازاد تولید بر نیاز، قیمت مسکن کاهش یافت. به‌طوری‌که در ۳۰ دسامبر ۲۰۰۸، بالاترین سقوط قیمت مسکن در تاریخ آمریکا ثبت شد (۳۰٪ کاهش). این موضوع باعث شد که دریافت‌کنندگان وام نه‌تنها نتوانند بدهی خود را بپردازند، بلکه املاک آنها نیز که به‌عنوان وثیقه در نظر گرفته شده بود، کم‌ارزش‌تر از وام دریافتی شده و فروش نرود. در اثر این بحران، چند بانک سرمایه‌گذاری بزرگ آمریکا در خطر ورشکستگی قرار گرفتند. در این مطالعه به بررسی بانک‌های لمن برادرز[1] و مریل لینچ می‌پردازیم.

۲.۸ ورشکستگی بانک‌های بزرگ آمریکا در اثر بحران مسکن

بانک لمن برادرز که بدون مدیریت ریسک صحیح اقدام به تبادلات مالی گسترده در زمینه‌ی سبدهای وام مسکن کرده بود، در سپتامبر ۲۰۰۸ به‌طور داوطلبانه و به دلیل عدم توانایی بازپرداخت بدهی‌هایش، اعلام ورشکستگی کرد. لازم به ذکر است که این بانک در سال ۲۰۰۷ با دارایی بالغ بر ۶۹۰ میلیارد دلار و درآمد معادل ۲۰ میلیارد دلار، چهارمین بانک بزرگ سرمایه‌گذاری آمریکا بود. هسته مرکزی این بانک توسط بانک بارکلیز[2] و شعب خارجی این

[1] Lehman Brothers
[2] Barclays

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

بانک توسط نومورا هلدینگ[1]خریداری شد. با ورشکستگی لمن برادرز، اعتماد مردم به‌نظام بانکی کاهش یافته و بحران اقتصادی امریکا سرعت بالاتری گرفت (رهی[2]، ۲۰۱۰).

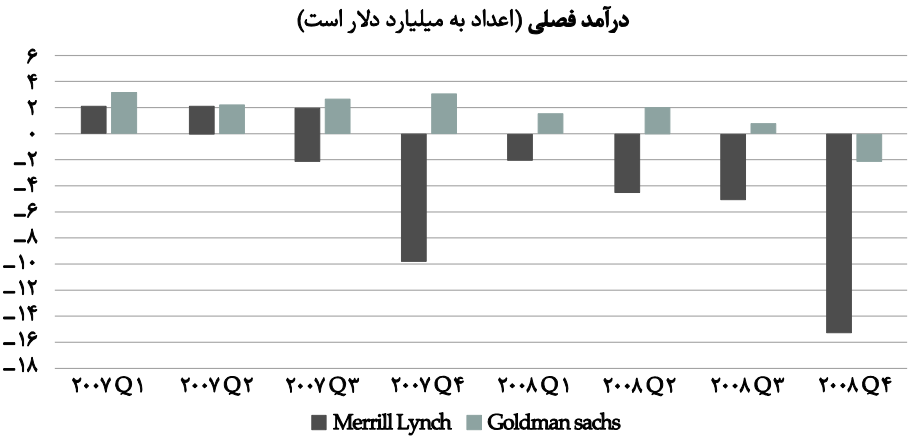
مریل لینچ، بانک دیگری که در معرض خطر ورشکستگی قرار گرفت، در سال ۲۰۰۷ بالغ بر ۱ تریلیون دلار دارایی و درآمد سالانه ۶۲ میلیارد دلاری داشت. اما در سال ۲۰۰۸ با ضرردهی مواجه شد. برای این بانک بحران‌زده ادغام با یک بانک عمده دیگر تنها راه نجات از یک سقوط کامل شبیه لمن برادرز بود.

«بانک آمریکا» به‌عنوان دومین بانک بزرگ آمریکا با دارایی ۱/۷ تریلیون دلاری که از گذشته به دنبال ورود به حوزه بانکداری سرمایه‌ای[3]بود، این فرصت را برای ادغام با مریل لینچ مغتنم شمارد. اما با افزایش ضرردهی مریل لینچ از مقدار پیش‌بینی شده ۵ میلیارد دلار در آخرین فصل سال ۲۰۰۸ به مقدار واقعی ۱۵ میلیارد دلار، «بانک آمریکا» در بستن قرارداد ادغام بسیار مردد شد(سابرامانیان و شارما[4]، ۲۰۱۲).

در نمودار زیر، برای مقایسه بهتر و به‌منظور نشان دادن شرایط بحرانی بانک مریل لینچ، درآمد فصلی بانک گلدمن ساکس[5] (که به علت داشتن مدیریت ریسک قوی‌تر و قدرت اجرایی بهتر، کمترین آسیب را در بحران متحمل شده بود) آمده است:

[1] Nomura Holding
[2] Rhee
[3] investment banking
[4] Subramanian & Sharma
[5] Goldman Sachs

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

شکل ۱. مقایسه درآمد فصلی دو موسسه مالی آمریکا در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ (سابرامانیان و شارما، ۲۰۱۲)

۳.۸ ادغام بانک‌های مریل لینچ و «بانک آمریکا»

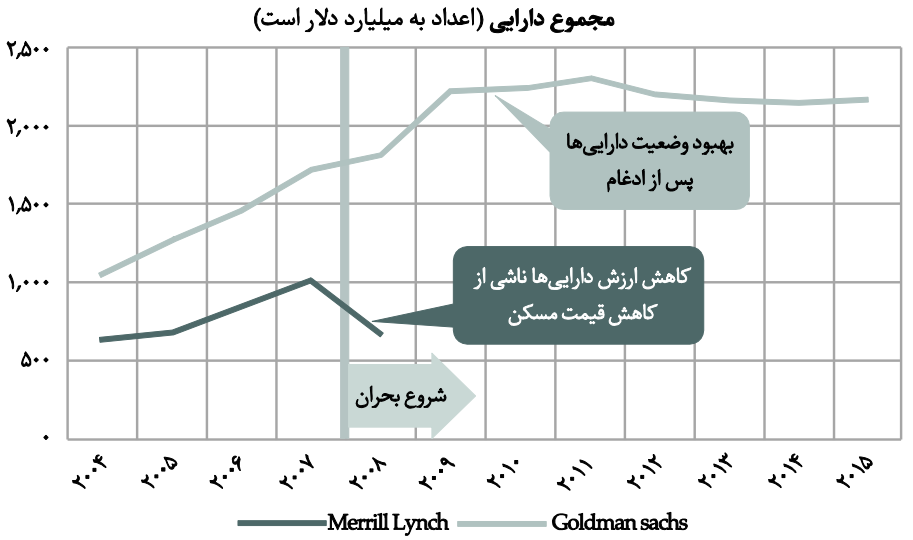
ازآنجاکه در صورت عدم تحقق این ادغام، خسارتی که به سیستم مالی و اجتماعی آمریکا می‌گردید غیرقابل کنترل بود، بانک مرکزی با مداخله و اعمال فشار، منجر به بستن قرارداد در اوایل سال ۲۰۰۹ شد. اقدامات بانک مرکزی شامل تضمین ۱۱۸ میلیارد دلار از وام‌های بدون پشتوانه و دارایی راکد این بانک و هم‌چنین افزایش سرمایه و پرداخت پول نقد به مبلغ ۲۰ میلیارد دلار و نهایتاً تهدید به اخراج کلیه مدیران ارشد «بانک آمریکا»، می‌شدند.

نهایتاً، «بانک آمریکا» تقریباً ۴۴ میلیارد دلار از سهام عادی مریل لینچ و نیز حدود ۶ میلیارد دلار از مشتقاتی نظیر اختیارات خرید، وام‌های تبدیل‌شونده و سهام بدون حق رأی را خرید. (جمعاً تملکی به ارزش ۵۰ میلیارد دلار)

علاوه بر این، «بانک آمریکا» توانست با حفظ و جذب کارگزاران شاغل در مریل لینچ از طریق ارائه بسته‌های حقوق و مزایای جذاب به ایشان، این تملک را موفق‌تر بکند(سابرامانیان و شارما ، ۲۰۱۲).

مطابق نمودارهای زیر، در اثر این ادغام موفق، سرمایه این بانک‌ها از افت محتمل نجات پیدا کرده و کاهش قابل توجه درآمد مریل لینچ تحت کنترل قرارگرفت.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

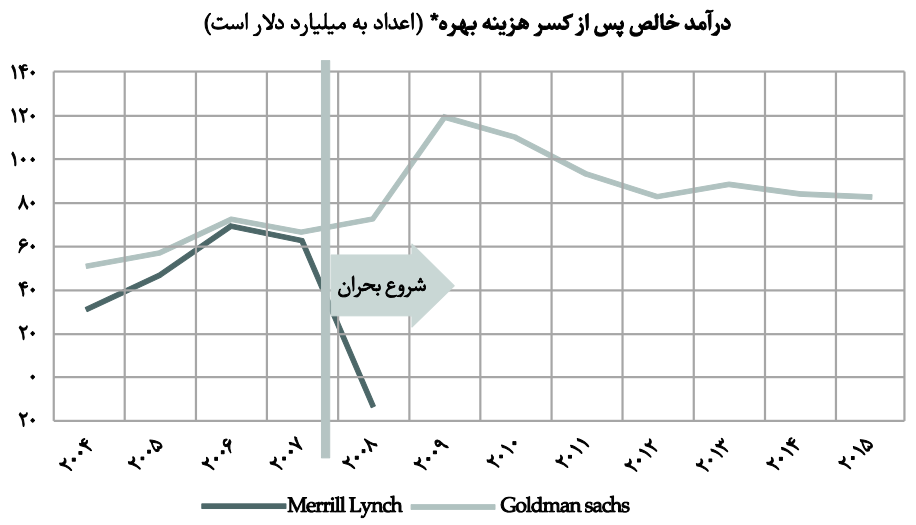

شکل ۲. مجموع دارایی «بانک آمریکا» و مریل لینچ قبل و بعد از ادغام.

منبع :کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

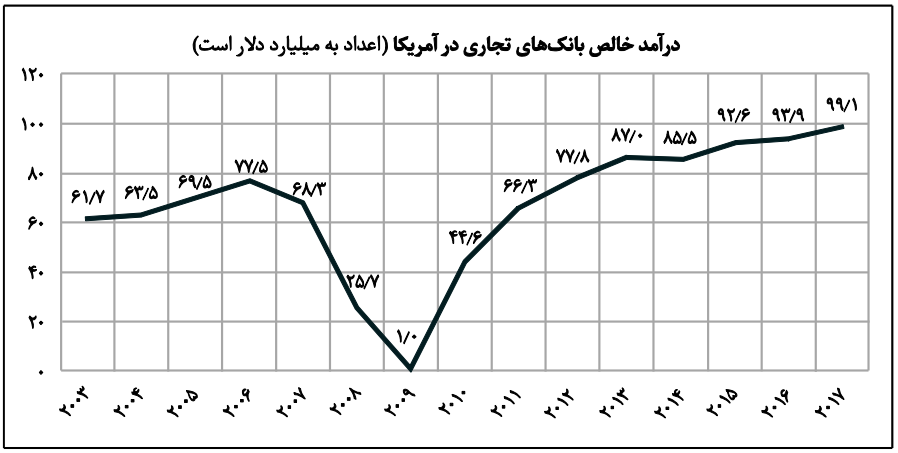
شکل ۳. درآمد خالص «بانک آمریکا» و مریل لینچ قبل و بعد از ادغام

منبع :کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا

بنابراین بانک مرکزی آمریکا توانست با تسهیل فرآیند ادغام این دو بانک، از شدت یافتن بحران اقتصادی و اجتماعی جلوگیری نماید. نمودار زیر وضعیت کل نظام بانکی آمریکا را قبل و بعد از بحران نشان می‌دهد. همان‌طور که در **Error! Reference source not found.** مشاهده می‌شود، درآمد خالص بانک‌های تجاری آمریکا با مهار بحران، رو به افزایش گذاشت و از یک میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به ۹۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۷ رسید.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

شکل ۴. درآمد خالص بانک‌های تجاری آمریکا از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۷

منبع:شورای بررسی موسسات مالی فدرال آمریکا (FFIEC)

ادغام بانک‌های «بانک آمریکا» و مریل لینچ نمونه‌ای موفق از اتخاذ تصمیمات سخت در زمانی حساس و بحرانی است که نه‌تنها منجر به نجات یک بانک عمده از ورشکستگی شد، بلکه از عواقب مخرب سقوط بانکی در صحنه اقتصاد ملی نیز جلوگیری نمود.

۴.۸ مطالعه موردی بانک‌های یونان

در سال ۲۰۰۱ که یونان به حوزه یورو پیوست، اعتماد به رشد اقتصادی آن وجود داشت. اما پس از بحران‌های اقتصادی سال ۲۰۰۸ که گریبان همه کشورهای اروپایی را گرفت، یونان به‌عنوان ضعیف‌ترین اقتصاد آن منطقه، بیشترین آسیب را متحمل شد. اگر یونان در حوزه یورو نمی‌بود، می‌توانست با کاهش ارزش پول ملی به مزیت صادراتی دست یافته و بحران اقتصادی را پشت سرگذارد. طی سال‌های ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۳ مهم‌ترین اصلاح اقتصادی مربوط به بخش بانکی یونان بود که صندوق «ثبات مالی هلنیک[1]» به‌عنوان بازوی اجرایی دولت در سیستم بانکی، مسئول اجرای این اصلاحات بود.

در سال‌های ۲۰۱۱ـ۲۰۱۰ میلادی، ترس از گسترش دامنه بدهی‌های یونان به سایر کشورهای اروپایی باعث شد کشورهای هم‌پیمان یونان در منطقه یورو با پرداخت کمک‌های

[1] Hellenic Financial Stability

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

مالی جمعاً به میزان ۲۴۰ میلیارد یورو به این کشور موافقت کنند. ادامه بحران مالی به مدت شش سال پیاپی، اقتصاد یونان را به حدود یک‌چهارم اندازه قبلی آن کاهش داد و نرخ بیکاری را به بالاترین سطح خود در تاریخ این کشور رساند. اما در سال ۲۰۱۴ میلادی و پس‌ازآنکه گرایش سرمایه‌گذاران در یونان بهبود یافت و دولت از بازگشت رشد اقتصادی و کاهش برخی مالیات‌های ریاضتی خبر داد، چشم‌انداز ترمیم اقتصادی این کشور نیز بهبود یافت.

۱.۴.۸ ادغام بانک‌های آلفا[1] و ان‌جی‌بی[2]

پیشنهاد ادغام بانک آلفا با بانک ان‌جی‌بی در راستای تلفیق و قدرتمندسازی سیستم بانکی یونان در مواجهه با چالش‌های اقتصادی آن کشور مطرح شد. این ادغام به خلق یک بانک یونانی با بیشترین میزان سرمایه (به میزان ۲۰۰ میلیارد یورو) در کشور و دارای نقدینگی قوی می‌شد که می‌توانست به‌عنوان یک بانک پیشرو در جنوب شرق اروپا شناخته شود.

در ژانویه ۲۰۱۱ بانک ملی یونان رسماً تأیید کرد که طرح ادغام دو بانک را متعاقب تصویب هیئت‌مدیره و نماینده دولت یونان ارائه داده است. این دو بانک در فوریه ۲۰۱۱ به یک توافق غیرقابل افشا و انحصاری دست پیدا کردند و تیم‌های مدیریت آنها در مورد مفاد طرح پیشنهادی مذاکره کردند.(تسانگاریدیس[3]،۲۰۱۴)

انتظار می‌رفت که بر اثر این ادغام اقتصاد یونان و مصرف‌کنندگان از افزایش کارایی و میزان ظرفیت وام‌دهی بانک جدید به افراد و شرکت‌ها منتفع شوند. در ادامه به‌طور خلاصه مزایا، مکانیزم و چالش‌های این ادغام را بررسی می‌کنیم:

مزایای ادغام دو بانک

افزایش نقدینگی: ترکیب میزان سپرده‌گذاری دو بانک، نسبت وام به سپرده در بانک جدید را به ۱۰۹٪ در سه‌ماهه سوم سال ۲۰۱۰ می‌رساند که این عدد بانک جدید را در میان بهترین بانک‌های اروپایی قرار می‌داد و منجر به دسترسی بهتر به بازارهای سرمایه و کاهش وابستگی آن به بانک مرکزی اروپا می‌شد.

ایجاد ترازنامه قوی: بانک جدید به علت داشتن ترازنامه‌ای ۲۰۰ میلیارد یورویی و داشتن یک «نسبت سرمایه عمومی درجه ۱»[4] به میزان ۱۰/۷ درصد می‌توانست از قوانین جدید

---

[1] Alpha
[2] NGB
[3] Tsangaridis
[4] Tier 1 Common Capital Ratio

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

جذب سرمایه استفاده کند و بدین طریق توانایی بانک در تحمل ریسک‌های متصور را بالا ببرد.

ایجاد هم‌افزایی هزینه و درآمد: انتظار می‌رفت که هم‌افزایی هزینه و درآمد در بانک جدید منجر به خلق ارزشی معادل ۵۵۰ تا ۷۰۰ میلیون یورو در سال شود. بخشی از این ارزش، از هم‌افزایی درآمدها در زمینه پرداخت، درآمد ناشی از سرمایه‌گذاری، دریافت کارمزد و... ایجاد می‌شود. بخش دیگر، با کاهش هزینه‌ها از طریق ایجاد صرفه به مقیاس اقتصادی در زیرساخت‌ها (مانند هزینه‌های بانکداری متمرکز[1] ، IT و هزینه‌های سرمایه اولیه)، ترکیب نزدیک به ۱۰۰۰ شعبه که دو بانک در آنها فعالیت می‌کردند و کاهش هزینه‌های مدیریت به‌صورت کشوری و بین‌المللی حاصل می‌شد.(تسانگاریدیس،۲۰۱۴)

مکانیزم ادغام دو بانک

طبق پیشنهاد ارائه شده توسط بانک ملی یونان سهامداران بانک آلفا براساس نرخ تبادل ۰/۷۲۷، در ازا ۱۱ سهم آلفا ۸ سهم جدید ان‌جی‌بی را دریافت می‌کردند. بر طبق نرخ تبادل ذکر شده، نسبت مالکیت سهامداران موسسه مرکب آلفا و ان‌جی‌بی به ترتیب ٪۲۹ و ٪۷۱ می‌گردید.

همچنین نرخ تبادل مذکور بیناگر افزایش ۲۳/۴ درصدی در قیمت سهام آلفا در ۲۰۱۱/۱/۱۷ (روز قبل از طرح پیشنهاد) و ۱۸/۵ درصد افزایش در نرخ تبادل آلفا به ان‌جی‌بی در ۲۰۱۱/۲/۱۷ (آخرین روز کاری قبل از ارائه پیشنهاد) می‌بود.

چالش‌ها و سرانجام

بزرگترین چالش موجود در این پیشنهاد، نحوه انتخاب کادر مدیریتی بانک جدید بود. بانک ان‌جی‌بی دارای بدنه‌ای دولتی با مدیریتی بی‌ثبات و ناچابک بود. در مقابل بانک آلفا بانکی خصوصی بود که بدنه مدیریت خود و ثبات آن را از مزایای رقابتی خود می‌دانست. طبق پیشنهاد ارائه شده از ان‌جی‌بی اکثریت کادر مدیریت اجرایی بانک جدید توسط بانک ان‌جی‌بی انتخاب می‌شدند و همین مسئله باعث شد تا این پیشنهاد توسط بانک آلفا پذیرفته نشود (تسانگاریدیس،۲۰۱۴).

مدیران بانک آلفا اعتقاد داشتند با پذیرفتن پیشنهاد، بانک جدید فرهنگ و مدیریتی نیمه‌دولتی خواهد داشت و مزیت اصلی رقابتی بودن خود را از دست می‌دهد. به احتمال زیاد اگر بانک ان‌جی‌بی سعی می‌کرد تا از قابلیت‌های مدیریتی بانک آلفا که از عوامل اصلی موفقیت آنها در بازار بود استفاده بیشتری کند، امکان انجام و موفقیت این ادغام بیشتر می‌شد.

---

[1] Core banking

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

۲.۴.۸ ادغام پست بانک[1] و یوروبانک[2] یونان

در جولای ۲۰۱۳ تصمیم فروش سهام پست بانک [3] و ادغام در یوروبانک[4] توسط صندوق ثبات مالی هلنیک گرفته شد. پست بانک یکی از بانک‌های باسابقه دولتی یونان با شعب متعدد در سراسر کشور بود که تحت‌تاثیر بحران یونان با خطر ورشکستگی روبرو شده بود. دارایی، بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام پست بانک در ژوئن ۲۰۱۳ به ترتیب ۱۳/۶ میلیارد، ۱۳/۲ میلیارد و ۴۴۱ میلیون یورو بوده است. یورو بانک یکی از بانک‌های اثرگذار سیستم بانکی یونان بود که علاوه بر یونان، دارای عملیات موفق در سایر کشورهای اروپایی بود. دارایی‌ها، بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام بانک در ژوئن ۲۰۱۳ به ترتیب ۶۰ میلیارد، ۵۵/۹ میلیارد و ۴/۵ میلیارد یورو بوده است(بانک ملی یونان[5]، ۲۰۱۱). در ادامه به دلایل، مکانیزم و نتایج این ادغام پرداخته می‌شود.

جزئیات معامله

پست بانک که به‌عنوان یکی از بانک‌های دولتی یونان در بخش سپرده و فایننس پروژه‌های دولتی مطرح بود، طی سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۳ ازنظر ساختار مالی شرایط مساعدی نداشت. به‌طوری‌که رجوع سپرده‌گذاران برای دریافت سپرده‌های خود، می‌توانست منجر به ورشکستگی کامل بانک شود. این موضوع با توجه به سابقه پست بانک، می‌توانست اثر روانی زیادی بر کلیت اقتصاد یونان و وجهه صنعت بانکی داشته باشد. در همین راستا با توافقات به‌عمل‌آمده یورو بانک تمامی سهام پست بانک را طی معامله‌ای در این سال خریداری نمود. خرید پست بانک منفعت زیادی برای یورو بانک داشت. چراکه با توجه به سابقه درخشان آن در سیستم بانکی یونان، با این ادغام می‌توانست به بهترین شبکه بانکی یونان که در اکثر شهرها حضور و سابقه خوبی در سپرده‌های بانکی داشت، دست یابد. علاوه بر آن، به دلیل شرایط نامساعد پست بانک در آن دوران، می‌توانست با قیمت بهتری این خرید را انجام دهد.

در اوت ۲۰۱۳، ۱۰۰٪ سهام پست بانک به همراه حق رأی آن به یورو بانک منتقل شد. در تاریخ ادغام، سرمایه پست بانک ۵۰۰ میلیون یورو و سرمایه یورو بانک ، ۲/۱ میلیارد یورو بوده است. سرمایه یورو بانک برای انجام ادغام نهایتاً به ۲/۶ میلیارد یورو منقسم به ۵/۵ میلیارد سهم عادی با قیمت ۰/۳ یورو برای پوشش هزینه ادغام افزایش یافت. بنابراین، یورو

---

[1] Eurobank

[2] Postbank

[3] نام کامل این بانک New TT Helenic Postbank است. که در متن به اختصار پست بانک بکار برده می‌شود.

[4] نام کامل این بانک Eurobank-Ergasiasbank است که در متن به اختصار یورو بانک بکار برده می‌شود.

[5] National Bank of Greece

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

بانک توانست پست بانک را با تقریباً نصف قیمت واقعی خریداری کند (ارزش سهام پست بانک بین ۶۸۷ و ۷۱۷ میلیون یورو برآورد می‌شد درحالی‌که ارزش افزایش سرمایه انجام شده برای ادغام ۴۲۵ میلیون یورو بود).

نتایج ادغام

ادغام دو بانک منجر به بهبود شرایط سرمایه‌گذاران پست بانک و جلوگیری از خسارات اجتماعی ناشی از ورشکستی این بانک باسابقه گردید. از طرفی، دو نسبت بدهی به سرمایه و اهرم مالی یورو بانک تقریباً ۲۱ درصد از اواسط ۲۰۱۳ تا انتهای سال افزایش یافت. لازم به ذکر است که این دو نسبت برای ساختار سرمایه بانک و اطمینان از دسترسی به سرمایه لازم در صورت افزایش تقاضا، بسیار حیاتی می‌باشد. این موضوع علی‌الخصوص در وضعیت سال ۲۰۱۳ یونان بسیار مهم بوده است(بانک ملی یونان ، ۲۰۱۱)

۹ نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ادغام، یکی از طرق پیشگیری از ورشکستگی شرکت‌های تجاری خصوصاً بانک‌هاست. ادغام باید به‌صورت قانونی و با مدیریت صحیح صورت پذیرد تا تأثیر مثبت ایجاد کند. در حال حاضر چهل‌ودو موسسه اعتباری در قالب بانک، سایر نهادهای پولی و اعتباری با شخصیت حقوقی مستقل در بازار پول کشور فعالیت می‌کنند. این اشخاص نزدیک به چهل‌ودو هزار شعبه در سراسر کشور دارند. بانک مرکزی از توان نظارت مؤثر بر این مؤسسات برخوردار نیست. بدهکاران کلان بانکی و بنگاهداری بانک‌ها به دلیل عدم نظارت مؤثر بانک مرکزی بر بازار پول پدید آمده‌اند. ادغام مؤسسات مالی و اعتباری و کاستن از تعداد آنها کیفیت و اثرگذاری نظارت بانک مرکزی بر این مؤسسات را افزایش می‌دهد و به‌تبع آن ثبات و شفافیت بر بازار پول حاکم می‌شود.

این مقاله پدیده ورشکستگی بانک‌ها را به‌عنوان عارضه‌ای آسیب‌زا و مهلک در اقتصاد کشور بررسی کرده است و درصدد است بعد از بیان عوامل وقوع این پدیده، راه‌حل‌های حقوقی مسئله را شرح دهد. راهکارهای زیادی در خصوص پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها وجود دارد که می‌توان به استفاده از راه‌حل‌های مدیریتی ازجمله: پیش‌بینی سیستم مناسب ارزیابی و اعتبارسنجی، نظارت بر نحوه استفاده از تسهیلات، راه‌حل‌های مبتنی بر رقابت، مکانیسم تئوری کنترل و وصول مطالبات معوق اشاره کرد.

راهکارهای صرفاً اقتصادی نیز برای پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها وجود دارد که می‌توان به اصلاح نظام اقتصادی خصوصاً پولی- بانکی، پرهیز از بنگاه‌داری غیرقانونی بانک‌ها از طریق نظارت بانک مرکزی به‌عنوان مقام ناظر، توجه به اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

داخلی، جلوگیری از اعطای مجوز به مؤسسات پولی و بانکی جدید با هماهنگی مسئولان اقتصادی کشور اشاره کرد.

این مقاله ادغام را یکی از اصلی‌ترین روش‌های پیشگیری از ورشکستگی بانک‌ها می‌داند. زیرا دیگر روش‌های پیشگیری از ورشکستگی مانند اصلاح ساختار نظام اقتصادی به‌ویژه پولی و بانکی در وضعیت اقتصادی فعلی جامعه بسیار زمان‌بر، پرهزینه بوده و پاسخگو نخواهد بود. ادغام، مؤثرترین راهکار پیشگیری از ورشکستگی بانک‌هاست که در قوانین و مقررات جدید ازجمله لایحه قانون بانکداری برای این منظور نه‌تنها باید مقررات جامع‌ومانعی پیش‌بینی شود بلکه باید ادغام اجباری هم در نظر گرفته شود.

قوانین حاکم بر شرکت‌های تجارتی و بازار پول ادغام اجباری شرکت‌های تجارتی خصوصاً بانک‌ها، مبانی و احکام آثار آن را مورد حکم قرار نداده‌اند. تبدیل اجباری شرکت سهامی در ماده ۵ لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت پیش‌بینی شده است که اگر ظرف یک سال سرمایه شرکت از حداقل مذکور در قانون کمتر شود، یا ظرف یک سال باید افزایش سرمایه داده یا به شرکتی دیگر تبدیل شود.

تغییر سرمایه اجباری نیز در ماده ۱۴۱ لایحه مذکور مورد حکم قرار گرفته است. مطابق این ماده: اگر براثر زیان‌های وارده حداقل نصف سرمایه شرکت از میان برود هیئت‌مدیره مکلف است بلافاصله مجمع عمومی فوق‌العاده صاحبان سهام را دعوت نماید تا موضوع انحلال یا بقاء شرکت مورد شور و رأی واقع شود. هرگاه مجمع مزبور رأی به انحلال شرکت ندهد باید درهمان جلسه و با رعایت مقررات ماده ۶ این قانون سرمایه شرکت را به مبلغ سرمایه موجود کاهش دهد.

با همان مبانی که تبدیل اجباری شرکت‌های تجاری یا افزایش اجباری سرمایه آنها توسط قانون‌گذار مورد شناسایی قرار گرفته است، می‌توان ادغام اجباری را پذیرفت.

ادغام اجباری در خصوص بانک‌ها حتماً باید در قوانین و مقررات پولی و بانکی گنجانده شود. در لایحه بانکداری باید مقرراتی به این موضوع اختصاص یابد؛ قانون‌گذار می‌تواند تحت شرایطی ادغام بانک‌های خاصی را الزامی قلمداد کند؛ بانکی که به دلیل عارض شدن شرایط خاص در معرض ورشکستگی قرار گرفته است، با این مقررات ملزم به ادغام در بانک دیگر خواهد شد. حتی قانون می‌تواند به شورای پول و اعتبار اجازه دهد در شرایط خاصی رأساً حکم به ادغام شدن دو یا چند بانک بدهد و ارکان شرکت ملزم به تبعیت از تصمیم متخذ توسط شورا شوند.

سطح یکم: برای برخی از بانک‌ها که در شرایط بهتری هستند و هنوز به مرحله ورشکستگی نرسیده‌اند، قانون ادغام را تحت شرایطی اجباری کند، ولی تصمیم‌گیری درباره

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

ادغام به مجمع عمومی فوق‌العاده واگذار شود. بعد از بیان ضرورت ادغام، ضمانت اجرایی مثل انحلال با حکم دادگاه یا غیره برای تکلیف تشکیل مجمع عمومی فوق‌العاده و اتخاذ تصمیم در آن مقرر گردد.

سطح دوم: به مقام ناظر اجازه داده شود در شرایط خاصی به‌طور مستقیم ادغام بانک‌ها را تصویب و برای اجرا به مدیران شرکت ابلاغ کند؛ البته برای هر یک از این دو فرض باید مقررات جامعی پیش‌بینی شود. اعطای صلاحیت اتخاذ این‌گونه تصمیمات به مقام ناظر برای اعمال نظارت مؤثر و شفاف‌سازی بازار در قوانین مسبوق به سابقه است. برای مثال ماده ۱۴ قانون برنامه ششم توسعه برای اعمال نظارت کامل و فراگیر بانک مرکزی بر مؤسسات پولی بانکی بانک مرکزی مجاز است سلب حق رأی از آنها به‌طور موقت و سلب حق تقدم خرید از سهامداران مؤثر را پیش‌بینی کند.

فهرست منابع

اسکینی، ر. (۱۳۹۵). *حقوق تجارت ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته*. انتشارات سمت.

بیگی، ش (۱۳۸۲) کنترل دو یا چند شرکت تجاری. *قضاوت*، تیر ۱۳۸۲، شماره ۱۵.

National Bank of Greece (2011), Proposal for a Friendly Merger by National Bank of Greece to Alpha Bank, Press Release.

Rhee, R. J. (2010). *Case Study of the Bank of America and Merrill Lynch Merger*. Maryland Legal Studies Research Paper No. 2010-21.

Securities and Exchange Commission(2017), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K), For the fiscal year ended December 31, 2017*, Bank of America Corporation, Washington.

Securities and Exchange Commission (2015), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K), For the fiscal year ended December 31, 2015*, Bank of America Corporation, Washington.

Securities and Exchange Commission (2012), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K), For the fiscal year ended December 31, 2012*, Bank of America Corporation, Washington.

Securities and Exchange Commission (2011), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K); For the fiscal year ended December 31, 2011*, Merrill Lynch & Co., Inc., Washington.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]

Securities and Exchange Commission (2009), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K); For the fiscal year ended December 31, 2009*, Merrill Lynch & Co., Inc., Washington.

Securities and Exchange Commission(2008), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K); For the fiscal year ended December 31, 2008*, Merrill Lynch & Co., Inc., Washington.

Securities and Exchange Commission (2007), *Annual report pursuant to section 13 or 15(d) of the securities exchange act of 1934 (Form 10-K); For the fiscal year ended December 31, 2007*, Lehman Brothers Holdings Inc., Washington.

Subramanian, G., & Sharma, N. (2012). *Bank of America—Merrill Lynch*. Harvard Business School, 9-910-026.

Tsangaridis, A. D. (2014). Strategic Financial Analysis of the Merger of New TT Hellenic Postbank S.A. With Eurobank-Ergasias Bank S.A., *Journal of International Scientific Publications*, vol. 8, 354–372.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1397.11.37.6.9]